

Vaše magnificence, vážený pane rektore, vážení páni rektori,
spectabiles, vážení páni děkani,
vážený filosofe,
vážení hosté,

Je mi ctí promluvit o životě a filosofii profesora Johna Rogerse Searla u příležitosti udělení doktorátu honoris causa UJEP v Ústí nad Labem v oboru filosofie.

John Rogers Searle patří k nejvýznamným světovým filosofům. Narodil se před osmdesáti lety, 31. července 1932 v Denveru, ve státě Colorado. Studium začal na University of Wisconsin a po třech letech přešel na Oxford University, kde studoval filosofii, politologii a ekonomii. Zde navštěvoval přednášky Johna L. Austina a Petera Fredericka Strawsona. V Oxfordu pokračoval jako postgraduální student filosofie a roku 1959 získal titul D. Phil. V tomto roce přechází jako Assistant Professor na renomovanou University of California, Berkeley, kde dosud setrvává. V roce 1964 se stává Associate Professor a v roce 1967 profesorem. V současnosti požívá titul Slusser Professor of Philosophy.

V Berkeley podporoval v letech 1964-1965 začínající studentské protesty a byl prvním profesorem, který se účastnil Free Speech Movement. V roce 1970 pak pracoval šest týdnů v Bílém domě jako presidentův poradce ve věci studentských nepokojů.

V letech 1960-77 byl pravidelným účastníkem celonárodně vysílaného televizního pořadu World News, který na síti Public Broadcasting Service podával jednou týdně komentovaný přehled zahraničního tisku. Od poloviny sedmdesátých let je členem Americké akademie věd a umění. V letech 1976-1990 byl členem dozorčí rady (Board of Trustees) amerického National Humanities Center. V letech 1979-1987 byl členem správní rady Americké rady učených společností (American Council of Learned Societies). Roku 1990 byl presidentem tichomořské divize Americké filosofické asociace (APA, Pacific Division). Od roku 1993 je členem Evropské akademie věd a umění. V roce 2000 obdržel v Paříži cenu Jeana Nicoda a v roce 2004 převzal z rukou presidenta Spojených států amerických National Humanities Medal.

Je šťastně ženatý s ženou Dagmarou, s kterou má dva syny, z nichž jednoho, Thomase mám tu čest rovněž zde uvítat.

Prof. John Searle je jedním z nejvýznamnějších žijících filosofů a intelektuálů vůbec. S novými myšlenkami a postupy přišel ve třech oblastech filosofie: ve filosofii jazyka, ve filosofii mysli a v teorii institucí.

Jeho deset nejcitovanějších publikací má samo dohromady přes třicet tisíc citací. Publikoval sedmnáct knih, převážně v nakladatelstvích Cambridge, Harvard a Oxford University Press a také The MIT Press. Jeho bibliografie čítá na 275 položek, jeho díla byla přeložena do jednadvaceti jazyků. V roce 1984 byl prvním filosofem po Bertrandu Russellovi, jehož pozvala BBC k přednesení řady šesti rozhlasových přednášek. Jeho dílu bylo věnováno množství konferencí a zhruba dvacet knih a monotematických čísel periodik.

Ve filosofii jazyka, která byla v letech 1950-1980 ústřední oblastí filosofie ve Velké Británii a v severní Americe (tedy v tzv. *analytické filosofii*) navazuje Searle na průlomové myšlenky svého učitele J. L. Austina o *řečových aktech* a během šedesátých a sedmdesátých let dovádí teorii řečových aktů do její standardní podoby. Tato teorie se brzy stává užitečným nástrojem i mimo filosofii – především v jazykovědě a literární teorii. Nejdůležitější Searlovy práce v této oblasti jsou knihy *Speech Acts* (1969) a *Expression and Meaning* (1979).

Zkoumání jazyka a jeho užívání přivádí Searla k zájmu o mluvčího a jeho mysl. Týmž směrem se ostatně zhruba zároveň se Searlem nebo krátce po něm přesouvá těžiště zájmu velké části analytických filosofů. Ve *filosofii mysli* podává Searle - zčásti v návaznosti na další ze svých oxfordských učitelů, Sira Petera Strawsona a Elizabeth Anscombeovou – především novou systematickou teorii intencionality jakožto ústředního pojmu filosofie mysli. Tato teorie je vyložena především v knize *Intentionality* (1983). Polemický charakter má pak kniha *The Rediscovery of the Mind* (1992).

Další Searlova práce v oblasti filosofie mysli spočívá v mimořádně vlivné polemice s tzv. silnou umělou inteligencí, podle níž mozek funguje jako počítač s von neumannovskou architekturou. Searle tuto hypotézu vyvrací v článku „Minds, Brains, and Programs“ (1980). Jelikož zastánci silné umělé inteligence přicházeli s řadou námitek a Searle sám časem považoval za vhodné některé kroky své argumentace vylepšit, diskuse pokračovala po dalších skoro dvacet let a dosud vycházejí další a další články, které se pokoušejí do věci vnést nové světlo. Když se téma r. 1990 objevilo na stránkách prestižního časopisu pro popularizaci vědy *Scientific American*, redakce dostala na Searlův článek „Is the Brain's Mind a Computer Program?“ rekordní počet čtenářských ohlasů.

V devadesátých letech se Searle obrací k problematice jednání a jeho sociálního prostředí. Jednání je věnována kniha *Rationality in Action* (2001), novátorské a vlivné jsou však především Searlovy práce k teorii institucí, především *The Construction of Social Reality* (1995) a *Making the Social World* (2010). Instituce v civilizovaném světě utvářejí rozhodující složku prostředí jednání – proto je Searlova teorie někdy nazývána též ontologie kultury či ontologie civilizace. Tato teorie zobecňuje mnohé z toho, co Searle v první fázi svého vývoje řekl o jazyku, který se ukazuje jako zvláštní případ instituce. Tato teorie budí značný zájem mezi teoretiky práva, politiky a hospodářství. V této souvislosti Searle v letech 1991-2001 čtyřikrát přednášel na Světovém ekonomickém fóru v Davosu.

Mnohým z vás je John Searle znám především argumentem tzv. čínského pokoje, který předložil v roce 1980. Jedná se o myšlenkový experiment, jehož cílem je ukázat, že samotná schopnost na první pohled smysluplně odpovídat na položené otázky není dostatečná pro prokázání schopnosti porozumění, což je to nejdůležitější, co očekáváme od tzv. silné umělé inteligence (AI). V tomto pokusu si představme uzavřenou místnost, naplněnou velkým množstvím čínských textů, ve kterých se hypoteticky nalézá každá smysluplná věta tohoto jazyka. V takovém pokoji se nachází člověk, který čínštinu neovládá. Tomuto člověku budeme písemně předávat otázky a on je teoreticky schopen v této knihovně najít dostatek podkladů k tomu, aby našel výskyt dodané otázky a prostým opsáním části kontextu vytvořil odpověď, kterou předá ven. Vnější tazatel se tak může domnívat, že člověk uvnitř pokoje čínštině bez problému rozumí, přestože ve skutečnosti tomu tak není. Člověk uvnitř pouze *mechanicky* pracuje s pro něj neznámými symboly, takže by jeho práci mohl zastat i zcela nemyslicí stroj. Podobnou zkušenost máme dnes např. s Google Translator.

V navázání na Searlovu teorii institucí nelze nepřipomenout také skutečnost, že někteří z vás znají prof. Searla z přednášek kolegy doc. Josefa Mourala, který na naší fakultě vyučuje searlovskou teorii institucí.

Udělení čestného doktorátu prof. Johnu Searlovi na návrh Filosofické fakulty University Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem je pro universitu velkou poctou, která, jak věřím, najde odezvu nejen v intenzivnějším navázání na dílo Johna Searle u nás, ale konečně také najde odezvu v prvním českém překladu některé z jeho knih.